

การเปิดประสาทสัมผัสทั้ง 5 : การเป็นชาวพุทธที่ดีและถูกต้องในการทำ “บุญ” Engaging the Five Senses: Proper Buddhist Practice in Merit-Making

ณัฐธวัฒน์ ตั้งปฐมวงศ์

Nuttawat Tangpatomwong

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

E-mail : Bhikkunuttawat.t@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 23 ธันวาคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการเปิดประสาทสัมผัสทั้ง 5 กับการเป็นชาวพุทธที่ดีและถูกต้องในการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา โดยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ผ่านอายตนะ การใช้สติและปัญญา และการปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา อันเป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจและคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน

จากการศึกษาพบว่า การทำบุญที่ถูกต้องควรตั้งอยู่บนศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา การใช้เหตุผล และการเข้าใจหลักธรรมอย่างถูกต้อง ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสติ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม และสร้างคุณประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การทำบุญ, การเปิดประสาทสัมผัสทั้ง 5, การเป็นชาวพุทธที่ดีและถูกต้อง

ABSTRACT

This academic article aims to analyze the concept of engaging the five senses in relation to proper Buddhist merit-making based on Buddhist teachings. It explains the relationship between sensory perception, mindfulness, wisdom, and the three bases of meritorious action (Puññakiriyāvattu)—generosity (dāna), morality (sīla), and mental cultivation (bhāvanā)—as a process for developing the mind and enhancing the quality of life. The study found that proper merit-making should be grounded in faith accompanied by wisdom, rational reflection, and a correct understanding of the Dhamma.

The findings further indicate that such an approach enables individuals to cultivate mindfulness, respond wisely to social changes, and practice merit-making in ways that benefit both themselves and society. Consequently, the integration of sensory awareness,

wisdom, and Buddhist principles provides an effective foundation for personal development, spiritual growth, and sustainable well-being.

Keywords: Merit-making, Five Senses, Proper Buddhist Practice

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักธรรมที่มุ่งพัฒนามนุษย์ทั้งด้านปัญญา คุณธรรม และการดำเนินชีวิต โดยปรากฏคำสอนในพระไตรปิฎกหลายแห่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความสำคัญของการดำรงพระธรรมวินัยอย่างมั่นคง เช่น พุทธพยากรณ์ใน มหาสุบินชาดก ซึ่งชี้ให้เห็นว่า เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง มนุษย์อาจเผชิญความสับสนทางความคิดและค่านิยม หากขาดการศึกษาและการปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างถูกต้อง ย่อมส่งผลให้การรับรู้และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาแตกต่างไปจากเจตนารมณ์เดิม ดังนั้น การศึกษาหลักธรรมอย่างมีเหตุผลและรอบด้านจึงมีความสำคัญต่อการดำรงพระพุทธศาสนาและการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในสังคม

ภายใต้บริบทของสังคมร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีดิจิทัล และระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ การรับรู้เกี่ยวกับการทำบุญ การให้ทาน และการสร้างกุศลมีความหลากหลายมากขึ้น จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักพระธรรมวินัยและหลักพุทธปรัชญาเป็นกรอบในการพิจารณา เพื่อให้การปฏิบัติทางศาสนาเป็นไปอย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม พระพุทธศาสนาได้อธิบายว่า “บุญ” มิได้จำกัดอยู่เพียงการให้ทานเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมการรักษาศีลและการเจริญภาวนา ซึ่งรวมเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 อันเป็นแนวทางในการขัดเกลาจิตใจและพัฒนาคุณภาพจิตใจของพุทธศาสนิกชน

บทความวิชาการนี้จึงมุ่งศึกษาความหมายของการให้ทาน การทำบุญ และการสร้างกุศลตามหลักพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ผ่านอายตนะและการใช้ปัญญาในการพิจารณาข้อมูลข่าวสาร เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจที่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณธรรม ปัญญา และการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย และยังเป็นการสะท้อนบทบาทของพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม

2. การเป็นชาวพุทธที่ดีและถูกต้อง

การเป็นชาวพุทธที่ดีและถูกต้อง หมายถึงการมีศรัทธาควบคู่กับปัญญา โดยศึกษาหลักธรรมและนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม ดังที่สมทรง ปุณฺณฤทธิ (2545) และประชิด สกฺุณะพัฒน์ (2548) อธิบายว่า พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติตามหลักธรรม เข้าร่วมพิธีกรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกสาธารณะ อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง

แนวคิดการมีส่วนร่วมของ Cohen และ Uphoff (1980) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการ

ประเมิณผล ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม โดยเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ มีความรู้ ความเข้าใจ และความรับผิดชอบร่วมกัน กระบวนการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความร่วมมือ ความโปร่งใส และความเข้มแข็งของชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา

ดังนั้น การเป็นชาวพุทธที่ดีมีได้จำกัดอยู่เพียงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หากแต่ครอบคลุมการนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การทำความดี การบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของพระพุทธศาสนาด้วยสติ ปัญญา และความรับผิดชอบ เมื่อพุทธศาสนิกชนมีศรัทธาที่ตั้งอยู่บนเหตุผลและการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ย่อมสามารถพัฒนาตนเอง สร้างประโยชน์แก่สังคม และร่วมธำรงคุณค่าของพระพุทธศาสนาให้เป็นพลังในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

3. การเปิดประสาทสัมผัสทั้ง 5

พระพุทธศาสนาอธิบายว่าการแสวงหาความรู้และการพัฒนาปัญญาเริ่มต้นจากการเรียนรู้ตนเองและการรู้เท่าทันประสบการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านอายตนะทั้งภายในและภายนอก ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งสัมพันธ์กับรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์ การฝึกสติ สมาธิ และปัญญา ช่วยให้บุคคลสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล ไม่หลงตามอารมณ์หรืออคติ และนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง อันเป็นกระบวนการพัฒนาตามหลักอภิจิตตสิกขาและอภิปญญาสิกขา เพื่อเข้าถึงความจริงและการดับทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนา

ในบริบทของสังคมร่วมสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พุทธศาสนิกชนสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตและการประกอบศาสนกิจด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยให้ความสำคัญกับการสร้างบุญผ่าน **บุญกิริยาวัตถุ 3** ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา ควบคู่กับการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุและผลของการกระทำ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยศรัทธาและความเข้าใจในหลักธรรม จะช่วยส่งเสริมคุณธรรม ความสามัคคี และการพัฒนาจิตใจ อันเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม

พระพุทธศาสนายังอธิบายว่า การให้ทานที่สมบูรณ์ควรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ผู้ให้มี ศรัทธาและเจตนาบริสุทธิ์ ผู้รับเป็นผู้ประพฤติดี และวัตถุทานได้มาโดยชอบธรรม ซึ่งทำให้การทำบุญเกิดคุณค่าทั้งต่อผู้ให้และผู้รับ นอกจากนี้ หลัก **โลกธรรม** ยังช่วยให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของชีวิตทั้งด้านความสำเร็จ ความผิดหวัง การยกย่อง และการวิพากษ์วิจารณ์ พร้อมทั้งฝึกวางใจอย่างมีสติและปัญญา ไม่ยึดติดกับอารมณ์หรือผลประโยชน์ส่วนตน อันนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม และสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

4. การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในการทำ “บุญ”

พระพุทธศาสนาอธิบายว่า โลกและชีวิตดำเนินไปตามกฎธรรมชาติหรือหลักไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ซึ่งเป็นความจริงของสรรพสิ่ง การเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย รวมทั้งการรับรู้ด้วยใจ จึงควรดำเนินควบคู่กับสติและปัญญา เพื่อให้สามารถพิจารณาสิ่งต่าง ๆ

ตามความเป็นจริง ไม่ยึดติดกับอารมณ์หรือความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน อันนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนา “การทำบุญ” มิได้จำกัดอยู่เพียงการถวายทานเท่านั้น แต่ครอบคลุมการสร้าง ความดีในหลายมิติ เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา การประพฤติอ่อนน้อม การบำเพ็ญ ประโยชน์ และการอนุโมทนาบุญ ซึ่งล้วนเป็นแนวทางในการขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์ พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า “บุญ” เป็นเหตุแห่งความสุข ความเจริญ และความผ่องใสของจิต ดังนั้น คุณค่าของการทำบุญจึงอยู่ที่เจตนาที่ บริสุทธิ์ ความศรัทธา และการปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักธรรม มากกว่าคุณค่าทางวัตถุหรือปริมาณของสิ่งที่ถวาย

โดยสรุป การใช้ประสาทสัมผัสอย่างมีสติและปัญญาช่วยให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจความหมายของการ ทำบุญได้อย่างถูกต้อง ทั้งในฐานะเหตุแห่งการทำความดี ผลแห่งความสุขความเจริญ และสภาวะของจิตที่ สะอาดผ่องใส การทำบุญที่สมบูรณ์จึงควรประกอบด้วยเจตนาที่ดี การกระทำที่ถูกต้อง และการดำรงชีวิตตาม หลักธรรม อันเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง สร้างประโยชน์แก่สังคม และส่งเสริมคุณค่าของ พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืน

5. วจกรการทำ “บุญ” และเส้นทางการสร้าง “กรรม”

พระพุทธศาสนาอธิบายว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา เป็นหลักสำคัญของการสร้าง บุญและพัฒนาคุณภาพจิตใจ โดยการทำบุญมิได้จำกัดอยู่เพียงการให้ทาน หากยังครอบคลุมการรักษาศีลและ การเจริญภาวนา ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการขัดเกลากิเลสและเสริมสร้างปัญญา คำว่า “บุญ” มีความหมายว่า การชำระจิตใจให้สะอาดจากความโลภ ความโกรธ และความหลง ดังนั้น คุณค่าของการทำบุญจึงอยู่ที่เจตนา อันบริสุทธิ์ ความเข้าใจในหลักธรรม และการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตามกำลังและโอกาสของแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญด้วยตนเองหรือการร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ล้วนเป็นกุศลกรรมเมื่อ ประกอบด้วยศรัทธาและปัญญา

ในสังคมปัจจุบัน รูปแบบการทำบุญมีความหลากหลายและปรับเปลี่ยนไปตามวิถีชีวิตของ พุทธศาสนิกชน ทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การร่วมทำบุญผ่านองค์กรหรือชุมชน ตลอดจนการ สนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การปฏิบัติเหล่านี้สะท้อนถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมให้สอดคล้องกับ บริบทของสังคมยุคใหม่ อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาเน้นย้ำว่าการทำบุญควรตั้งอยู่บน ศรัทธาที่ ประกอบด้วยปัญญา (สัทธาสัมปยุตตปัญญา) คือการพิจารณาด้วยเหตุผล ความเข้าใจ และเจตนาที่บริสุทธิ์ เพื่อให้การกระทำทุกประการเป็นไปเพื่อการพัฒนาตนเองและประโยชน์แก่ส่วนรวม

โดยสรุป วจกรของการทำบุญและการสร้างกรรมในพระพุทธศาสนามีรากฐานอยู่ที่ เจตนา ซึ่งเป็น ปัจจัยสำคัญของกรรม การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา เมื่อกระทำด้วยจิตที่ผ่องใส ย่อมนำไปสู่ การพัฒนาคุณธรรม ความสุข และความเจริญทั้งแก่ตนเองและสังคม การทำบุญด้วยความเข้าใจในหลักธรรม จึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้พุทธศาสนิกชนดำเนินชีวิตอย่างมีสติ มีปัญญา และสามารถสั่งสมกุศลกรรมอันเป็น พื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมอย่างยั่งยืน

6. หยุดการททำ “บุญ” ที่เป็นปมในการสร้างบาป

พระพุทศาสนาสอนว่า “บุญ” คือการชำระจิตใจให้สะอาด ผ่องใส และเป็นเหตุแห่งความสุข ดังพระพุทศดำรัสว่า “บุญเป็นชื่อของความสุข” และ “พึงสั่งสมบุญอันจะนำความสุขมาให้” การทำบุญจึงมิใช่เพียงการให้วัตถุทาน แต่ครอบคลุมการให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา และการประกอบความดีทุกประการ ซึ่งล้วนเป็นการพัฒนาคุณธรรมและยกระดับคุณภาพจิตใจของผู้ปฏิบัติให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น

การทำบุญที่ถูกต้งควรตั้งอยู่บนหลัก ศรัทธาควบคู่ปัญญา โดยพิจารณาเหตุและผลของการกระทำ อย่างรอบคอบ ตามหลัก วิเจยทาน คือการให้ทานด้วยการพิจารณาอย่างเหมาะสม ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ ประโยชน์ที่เกิดขึ้น และเจตนาของผู้ให้ เพื่อให้การทำบุญเกิดคุณค่าสูงสุดแก่ตนเองและส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกิจกรรมของวัด การสนับสนุนงานสาธารณประโยชน์ การช่วยเหลือผู้ยากไร้ หรือการส่งเสริมการศึกษา พระพุทศาสนา ล้วนเป็นการสั่งสมบุญกุศลที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทเจ้า

นอกจากนี้ พุทศาสนิกชนควรใช้สติและปัญญาในการดำเนินชีวิต รวมทั้งในการเลือกเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทศาสนา โดยยึดหลักเหตุผล ความโปร่งใส และประโยชน์ต่อสังคมเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วมอย่างรู้เท่าทันและมีวิจารณญาณจะช่วยให้การทำบุญเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง และเสริมสร้างศรัทธาที่มั่นคงบนพื้นฐานของปัญญา อันเป็นแนวทางสำคัญในการธำรงและสืบทอดพระพุทศาสนา ให้เจริญมั่นคงสืบไป

โดยสรุป การทำบุญที่สมบูรณ์มิได้วัดจากปริมาณของทรัพย์สินที่ถวาย หากวัดจากเจตนา ความเข้าใจ ในหลักธรรม และการกระทำที่ประกอบด้วยสติ ปัญญา และความเมตตา เมื่อบุคคลดำเนินชีวิตตามหลักทาน ศีล และภาวนา พร้อมทั้งสร้างกุศลกรรมด้วยความบริสุทธิ์ใจ ย่อมก่อให้เกิดความสุข ความเจริญ และเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาทั้งตนเอง ชุมชน และสังคมตามแนวทางแห่งพระพุทศาสนาอย่างยั่งยืน

7. บทวิเคราะห์ วิจารณ และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การทำบุญตามหลักพระพุทศาสนาควรตั้งอยู่บนความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความหมายของ “บุญ” ซึ่งมีใช่เพียงการให้ทาน แต่ครอบคลุมการรักษาศีล การเจริญภาวนา และการประพหุติความดีทุกประการ อันเป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจให้สะอาด ผ่องใส และก้าวสู่การดำเนินชีวิตด้วยสติและปัญญา ในบริบทของสังคมร่วมสมัยที่วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้พุทศาสนิกชนสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตและการประกอบศาสนกิจได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ การทำบุญควรดำเนินควบคู่กับหลัก ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา โดยพิจารณา วัตถุประสงค์ เจตนา และประโยชน์ของการกระทำตามหลัก วิเจยทาน ซึ่งเน้นการใช้เหตุผลและการไตร่ตรอง ก่อนให้ทานหรือสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทศาสนาด้วยความสมัครใจ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่น ความร่วมมือ และคุณค่าทางสังคม พร้อมทั้งส่งเสริมให้การทำบุญก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้ให้ ผู้รับ และส่วนรวมอย่างแท้จริง

จากผลการวิเคราะห์ ผู้เขียนเสนอว่า ควรส่งเสริมการศึกษาหลักพระธรรมวินัยและหลักพุทธปรัชญาให้แก่พุทธศาสนิกชนอย่างต่อเนื่อง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เกิดการคิดวิเคราะห์ การใช้ปัญญา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาศรัทธาที่ตั้งอยู่บนความรู้และเหตุผล จะช่วยให้การทำบุญเป็นกระบวนการพัฒนาคุณธรรมและคุณภาพชีวิตของบุคคล ควบคู่กับการธำรงคุณค่าของพระพุทธศาสนา และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขและยั่งยืน

8. บทสรุป

การศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาควรตั้งอยู่บนความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักธรรม โดยตระหนักว่าบุญมิได้จำกัดอยู่เพียงการให้ทาน แต่ครอบคลุมการรักษาศีล การเจริญภาวนา และการประพฤติความดีทุกประการ ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจให้สะอาด ผ่องใส และก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม ในบริบทของสังคมปัจจุบันที่วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พุทธศาสนิกชนสามารถเลือกปฏิบัติและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้หลากหลายรูปแบบ โดยยึดหลักศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา สติ และเหตุผล เพื่อให้การทำบุญเกิดคุณค่าอย่างแท้จริง

โดยสรุป พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนาคนจากภายในผ่านหลักทาน ศีล และภาวนา ควบคู่กับการใช้ปัญญาในการพิจารณาและดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง การส่งเสริมการศึกษาหลักธรรม การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการทำบุญ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างสร้างสรรค์ จะช่วยเสริมสร้างศรัทธาที่มั่นคง พัฒนาคุณธรรมและคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน ตลอดจนธำรงคุณค่าของพระพุทธศาสนาให้เป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขและยั่งยืน

บรรณานุกรม

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2539). **พระพุทธศาสนากับสังคมการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: ต้นอ้อแถมมีจำกัด.
- ประชิด สุกณะพัฒน์. (2548). **ศาสนพิธี**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์** (พิมพ์ครั้งที่ 23), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2544). **คนไทยกับป่า** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พีรพัฒน์ วงศ์บุตร. (2552). **พุทธทำนายมหันตภัยพิบัติโลกมิรัฐีลิม** (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: เม็กกูร.
- พุทธทาสภิกขุ. (2553). **พุทธศาสนากับการอนุรักษ์ธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลด์คิมทอง.
- พุทธทาสภิกขุ. (2559). **คู่มือมนุษย์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ (MGR Online). (2557). “**เหลือบในวงการพุทธศาสนา 3 ยุทธวิธีหาประโยชน์ในวัด**”.(Online). สืบค้นเมื่อ [15 พ.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/specialscoop/detail/9570000099302>.

สุภาคย์ อินทองคง. (2553). “**พุทธศาสนากับการแก้ปัญหาวิกฤตโลก**”, ในศูนย์เรียนรู้ชุมชนภาคใต้ (ศรช.), (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ [15 พ.ค. 2565]. เข้าถึงได้จากแหล่งที่มา : <http://www.songkhlahealth.org/paper/1460>>.

สมทรง ปุณฺณฤทธิ. (2545). **มารยาทชาวพุทธ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). งบประมาณสำนักงานพระพุทธศาสนาปี 2554. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ [15 พ.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก <https://www.onab.go.th/th/page>.

Cohen , J.M. and Uphoff, N.T. (1980). **Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**. Rural Development Committee Center for International Studies , Cornell University.